

7. **Зись Я.** В поісках художественного смйсла / Я.Зись // Избр.тр. – М. : Искусство, 1991. – 350 с.

8. **Кен Уилбер.** Око духа: Интегральная теория литературы и искусства / Кен Уилбер; Пер. с англ. В. Самойлова под ред. А.Киселева. — М: ООО «Издательство АСТ» и др., 2002.— 476, [4] с.

9. **Рикер Поль.** Герменевтика. Этика. Политика: Московские лекции и интервью / Поль Рикер. – РАН; Институт философии / Пер. с франц. И.С.Вдовина. — М. : АО "КАМІ", Академия, 1995. — 160с.

10. **Щолокова О.П.** Художнє мислення в умовах педагогічної діяльності вчителя мистецтва / О.П.Щолокова // Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. - К. : НПУ, 2004. - Вип. 5.- С. 35-39.

УДК:7807+378013+303.7334

О.Г. Ролінська

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ЕВРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

В статье рассмотрены некоторые педагогические условия приобщения будущих учителей музыки к эвристической деятельности, обосновывается целесообразность и эффективность их использования. Рассматривается формирование у студентов мотивации к творческой деятельности.

Ключевые слова: *смысловая ориентация, установка на творчество, эвристическая деятельность.*

The article discusses some pedagogical conditions of initiation of future music teachers to heuristic activity, the expediency and efficiency of their use. The formation of the students' motivation for creativity.

Keywords: *semantic orientation, set-up is creative, heuristic activity.*

Сучасна вища музично – педагогічна освіта вимагає створення нових умов, які б спонукали майбутніх учителів музики до самостійного мистецького пошуку. Проте, аналіз досліджень останніх десятиріч показує, що цій проблемі не приділяється достатньої уваги, а в реальній практиці фортепіанної підготовки студентів не зафіксовано звертання до евристичного типу навчання. У зв'язку з цим у нашому дослідженні було висунуто завдання визначити умови залучення, майбутніх учителів музики до евристичної діяльності в процесі навчання їх гри на фортепіано.

Формування у студентів особистісного сенсу навчання за евристичним типом – одна з найвагоміших педагогічних умов досягнення його результативності. Студенти мають знати, в чому смисл евристичного навчання, чому за таким способом навчання досягаються вищі результати, ніж за традиційним, який особистісний сенс має евристичне спрямування процесу оволодіння грою на фортепіано. Реорганізація традиційно усталених обставин навчання потребує активізації чинників впливу на його смислоутворювальний компонент.

Не бездумне виконання навчальних вимог, не сліпе повторення музичних порад і рекомендацій викладача, а усвідомлений підхід до засвоєння прийомів евристики, вироблення ціннісних орієнтирів навчання гри на фортепіано – необхідна умова сучасної освіти. Ми стверджуємо, що сенсова сфера, її становлення і розвиток набувають особливого значення в системі евристичного навчання.

Сенсоутворювальна навчальна дійсність евристичного типу – необхідна умова її продуктивності. Поза ціннісно-сенсовим самовизначенням студентів їх творче зростання неможливе. Усвідомлення особистісного сенсу навчання за евристичним типом виступає його “пусковим механізмом”, дає

поштовх розвитку у майбутніх учителів музики інтересу до творчого оволодіння грою на фортепіано.

Серед ціннісних орієнтирів навчання за евристичним типом особливо значущими визначаємо такі:

- творчий саморозвиток, вирішення завдань розвитку власної загальної культури, сприяння розвитку музично – інтерпретаційних умінь;
- досягнення рівня конкурентоспроможності на сучасному ринку праці;
- досягнення поточних успіхів у академічному навчанні.

Сенс засвоєння прийомів евристичної діяльності стане для студентів очевидним, коли вони зрозуміють, що такий спосіб навчання гри на фортепіано – шлях до власного творчого становлення. Актуалізуючись у процесі фортепіанного навчання, творчі нахили набувають особистісного характеру, а ставши особистісним надбанням, виявляються у будь – якій сфері життєдіяльності. Евристичний тип навчання сприяє творчому зростанню студентів. І саме в цьому полягає його беззаперечна цінність.

Засвоєння студентами прийомів евристики, яка за своєю суттю виражає творчу спрямованість діяльності, сприяє пошуку нового в процесі створення студентами інтерпретації музичного мистецтва, орієнтує їх на вироблення творчих пріоритетів у опануванні виконавського мистецтва. Усвідомлення цієї позиції суттєво підвищує значущість евристичного типу навчання в очах студентів.

Евристичний спосіб засвоєння знань відкриває шлях до спрямування навчання на пошук раніше невідомого, нового у мистецьких явищах. Так, студент не тільки отримує від викладача знання, а й сам відкриває їх, розширюючи власний тезаурус і сприяючи збагаченню вже існуючого знання.

Змістове наповнення сенсу навчання за евристичним типом оптимізується на основі прагнення студентів до отримання конкурентоспроможного рівня професійної освіти. Сучасні студенти цілком свідомі того, що фахівців нині оцінюють не за наявність диплома, а за реальними показниками в роботі, за реальними результатами, які, в свою чергу, залежать від здатності до творчого вирішення проблем. Ринок праці актуалізує потребу креативних фахівців. Перевагу отримає той, хто зуміє знайти нові підходи до здійснення професійної діяльності, той, хто “вловлює” тенденції часу у її здійсненні. Хороший учитель в сучасних умовах – це той, який налаштований на віднайдення нових важелів організації взаємодії з дітьми, який не тільки відтворює на практиці набуте в процесі музично – педагогічного навчання, а творчо підходить до виховної роботи. Діяльність креативного вчителя більшою мірою буде затребувана на ринку праці.

Саме тому змістом сенсорієнтованої позиції стосовно евристичного типу навчання поряд із пріоритетами творчого самостворення, досягнення виконавської майстерності, нарощення культурологічного знання і рівня конкурентоспроможності на ринку праці виступає також і можливість підвищення академічних успіхів студентів, удосконалення показників навчання. Мотив отримання вищих оцінок може мати суттєве значення для майбутніх учителів музики. Бажання підвищити рівень успішності може зумовлювати сенсову орієнтацію, оптимізувати осмислення ролі і значення евристичного навчання.

У процесі дослідження було визначено, що завданням опосередкованого, підведення студентів до сенсового самовизначення стосовно евристичного навчання мають стати спеціально організовані в процесі фортепіанного навчання педагогічні ситуації. Їх характерними рисами є, по – перше, ненасильницьке вторгнення в індивідуальний сенсоутворюючий простір студента. Викладач тут виступає не більше, як помічник, а не розпорядник, що направляє ціннісні складові знання студента щодо евристичної діяльності. По – друге, “запуск” психолого – педагогічних механізмів відбувається в процесі вільного, невимушеного спілкування, в контексті якого викладач і студент вільно обмінюються думками.

У результаті дослідження ми дійшли висновку, що оптимальної дії в окресленому напрямку можна досягти шляхом цілеспрямованого створення таких ситуацій, які передбачали б опосередковане залучення студентів до різних видів оцінювальної діяльності і

отримали такі назви: “аналітично - рефлексивна”, “порівняльно - вибіркова”, “причинно - наслідкова”.

Створення аналітично – рефлексивної ситуації передбачено з метою залучення студентів до аналізу власного досвіду навчання за евристичним типом. Важливо спонукати студентів до рефлексивного осмислення переваг особистісного розвитку в результаті евристичної діяльності, до з’ясування можливих прорахунків у становленні виконавської чи педагогічної майстерності. Викладач спочатку актуалізує в пам’яті студента якийсь конкретний момент чи то роботи над музичним твором або написання анотацій тощо. Далі студенту пропонується пригадати, як застосування евристичних прийомів роботи сприяло удосконаленню діяльності – допомогло, скажімо, знайти найвиразніші нюанси виконання, чи з’ясувати значення окремих фактів, що їх отримано в результаті роботи з літературою.

Пригадування, відновлення в пам’яті фрагментів роботи за евристичним типом має супроводжуватись емоційним забарвленням, відчуттям радості від власних відкриттів, від власної творчості. Раціональний аналіз повинен йти пліч-о-пліч із почуттєвою рефлексією. Завдання педагога при створенні аналітично – рефлексивної ситуації залучення студентів до її вирішення полягає в опосередкованій актуалізації когнітивно – чуттєвих важелів сприйняття. Креативно виявляється сенсоутворювальна дія ситуації, де взаємодіють раціональні й емоційні чинники.

Порівняльно – вибіркова ситуація також створюється з метою активізації сенсорного забезпечення евристичної діяльності студентів. Від попередньої ситуації вона відрізняється способами досягнення основної мети. Якщо в аналітико – рефлексивній ситуації бажаний ефект досягається шляхом аналізу і переживання дії евристичних прийомів, то у порівняльно – вибіркової ситуації на перший план виступає порівняльний і вибірковий підходи щодо способів навчання за традиційним і евристичним типом. Студенту пропонується порівняти якість результатів навчання гри за традиційним способом роботи і застосуванням прийомів евристики. Порівняння може стосуватись таких різновидів роботи в класі фортепіано як розбір музичного твору, робота над його розучуванням – інтерпретацією, над виконанням у процесі оприлюднення. Практично всі різновиди роботи в класі фортепіано можуть стати предметом порівняння і вибору.

Викладач роз’яснює або й демонструє можливість застосування тих чи інших способів роботи. Студент має порівняти їх і вибрати кращий.

Причинно – наслідкова ситуація передбачає спонукання студентів до встановлення зв’язку між застосованими способами навчання та їх наслідками. Основні питання, на які має дати відповідь студент: “Що є причиною досягнення успіхів (невдач) у навчанні?”, “Завдяки яким способам роботи над музичним твором чи літературою одержано високі (низькі) показники?”, “Чому застосування традиційного (евристичного) способу навчання сприяє його ефективності?”, “Яким чином залучення прийомів евристики допомогло вирішенню художніх чи мистецтвознавчих проблем?” тощо. Важливо, щоб “підказки” з боку викладача у відповідях на подібні питання мали опосередкований характер, щоб студенти самостійно намагались встановити причини тих чи інших наслідків навчання. Джерела сенсорного самовизначення в даному випадку залежать від здатності і бажання майбутніх учителів музики усвідомити наявність зв’язків між евристичним навчанням і підвищенням його результативності.

Описані ситуації різняться між собою, проте мають і багато спільного. Головне, всі вони спрямовані на сенсорне самовизначення студентів, на усвідомлення майбутніми учителями музики переваг евристичного способу навчання гри на фортепіано.

Конструювання навчального процесу за евристичним типом має передбачити постійне спонукання студентів до творчості, до відкриттів, до пошуку нового. Творчо мислить той, хто хоче творчо мислити. Такої думки дотримуються сучасні вчені [Сегеда Н.А., Сопіна Я.В.]. Без націленості на творчість, без розвинутого бажання творити студенти навряд чи можуть засвоїти прийоми евристичної діяльності. Отже, формування постійної готовності і схильності майбутніх учителів музики до творчої активності – одна з важливих умов досягнення результативності навчання за евристичним типом.

Рекомендується надавати особливого значення систематичності в роботі, постійному спрямуванню студентів до творчих дій. Слід дотримуватись не разового, фрагментарного звертання до творчості, а виконання завдань евристичного порядку на кожному уроці, на кожному занятті. Одномоментно виконані дії мають поступитись систематичному, з уроку в урок, впровадженню творчого начала в навчальний процес.

Творче наповнення атмосфери уроку гри на фортепіано – запорука успіху. Якщо ж до творчості заохочують несистематично, тоді не можна виховати у студентів націленість, смак до творчості.

Оволодіння грою на фортепіано – це, по суті, процес творчого опрацювання музичного мистецтва. Постійна увага до розвитку творчого начала, систематичне, виконання студентами завдань творчого порядку органічно мають “вписуватись” в контекст фортепіанної підготовки.

У процесі дослідження ми розробили евристичні завдання для студентів, які, по – перше, стосуються різних видів роботи, по –друге, можуть мати місце на кожному уроці. Запропоновані завдання розподілено на чотири групи за напрямками роботи:

- а) порівняння, оцінювання і вибір кращого варіанту творчого вирішення проблеми;
- б) апробація відомих способів роботи і на цій основі пошук нових;
- в) творче наслідування;
- г) створення власних музичних зразків.

Розкриємо їх послідовно.

а) Завдання на порівняння, оцінювання і вибір кращого варіанту творчого вирішення проблеми стосується переважно роботи над інтерпретацією музичного твору. Мета виконання завдання – продемонструвати можливість виявлення творчого підходу у застосуванні звичних прийомів роботи і тим самим спонукати студентів до творчості. Сутність завдання полягає в наступному. Викладач демонструє різні зразки творчої роботи. Студенту пропонується їх порівняти, оцінити якість виконання, вибрати кращий зразок. У процесі виконання завдання увага студентів привертається до творчих знахідок, усвідомлюється можливість відкриття, здавалось б, у звичних, відомих способах роботи. Операція вибору сприяє багаторазовому виконанню дій зіставлення і оцінювання варіантів, у процесі яких активізуються, нехай не прямо, а опосередковано, психологічні механізми творчого вирішення проблеми. Подібні завдання можуть стосуватися вибору темпу, педалі, динаміки, тембрового забарвлення звучання, інтонаційного – смислового виконання, архітектоніки та інших засобів виконавської виразності.

б) Завдання на апробацію відомих способів роботи і на цій основі пошук нових можуть бути застосовані практично в усіх різновидах фортепіанного навчання. Мета виконання цього завдання, як і попереднього, полягає в активізації творчої діяльності студентів. Застосовуючи спочатку ті прийоми, що вже відпрацьовані у фортепіанній педагогіці, студент, можливо і за допомогою викладача, з’ясовує, в чому сенс цих прийомів, яку дію вони справляють і вже на підставі усвідомлення специфіки впливу на отримання бажаного результату може впритул підходити до віднайдення, творення, творчого відпрацювання своїх пропозицій. Психологічні механізми в даному випадку діють наступним чином. Апробація не одного, а різних, вже відомих прийомів роботи створює підстави, по-перше, для порівняння їх результативності і на цій основі усвідомлення способу їх впливу, характеру дії. По-друге, сам процес з’ясування специфіки дії того чи іншого прийому розкриває перед студентами можливості різних методичних підходів до відпрацювання певних фортепіанних умінь. Тим самим студенти підводяться до думки про існування не одного, якогось певного способу дій, а про широкий їх спектр. Таке усвідомлення стає поштовхом до пошуку власного вирішення завдання, до віднайдення нового, небувалого раніше, до творчих дій.

в) Завдання на творче наслідування. Цей різновид роботи може урізноманітнити створення умови щодо формування і розвитку у майбутніх учителів музики постійної націленості, готовності до творчості. Питання застосування “творчого наслідування” достатньо широко розроблені А. Душним. Ми звертаємось до розгляду цього прийому у

контексті евристичної діяльності, одним з аспектів якої є пошук нового вирішення проблеми. А. Душний пропонує використовувати прийоми “творчого наслідування” як перший ступінь творчих дій студента, за яким йдуть варіювання, імпровізація тощо і так – до самостійної творчості. В нашому ж дослідженні творче наслідування відіграє роль одного із способів забезпечення умови формування постійної схильності студентів до творчості. Творче наслідування в даному випадку виступає не як перший ступінь відповідного розвитку студента, а як один із різновидів діяльності, що може зацікавити студента, наповнити урок гри на фортепіано творчим змістом. Головна мета – не навчити студента, а спонукати його до евристичних дій, тобто до знаходження нового у відомому. Нехай і запозичуючи окремі музичні деталі, студент відшукує нове їх звучання в контексті створюваного ним зразка.

г) Створення студентами власних музичних зразків. Розвиток у студентів смаку до власної творчості, виховання потреби у постійних відкриттях, формування постійної готовності до евристичних дій можливо на основі систематичного залучення студентів до створення власних музичних зразків. Йдеться у даному випадку не про прищеплення композиторських умінь, а про спрямування навчального процесу на втілення творчих підходів. Продукти творчості майбутніх учителів музики у переважній більшості не відзначаються художніми здобутками. Це тільки перші, можливо, і не зовсім вдалі спроби власних композицій. Проте, відчуття того піднесення, натхнення, переживання, радості від власної здатності до створення нового виявляється настільки значущим, що у студентів виникає бажання ще і ще раз повторити, закріпити це відчуття у творчій діяльності.

Хороших наслідків можна досягти, залучаючи студентів до відпрацювання спочатку інструктивного музичного матеріалу – створення вправ, етюдів, акомпанементу до мелодії тощо, і вже потім – до композиції п’єс, до імпровізації, до створення мелодій на поетичний текст. І знову-таки значення має не якість створеного, а сам процес звертання до творчості.

Формуванню постійної установки на творчість сприяє врахування індивідуальності студентів. Кожен з них – неповторна особистість, у кожного – своя, неповторна реакція на педагогічні дії. Викладач має врахувати, що одного студента критика “підштовхує ” до удосконалення, на іншого справляє негативне враження.

Якщо викладач ігнорує індивідуальний підхід у спонуканні майбутніх учителів музики до творчості, він ризикує опинитись у ситуації, де, здавалось би, творчо обдарований студент не показує творчих результатів. Неоднозначний ефект справляє залучення студентів до конкурсів, до творчих змагань. Є студенти, що з цікавістю ставляться до участі у творчих конкурсах, їх приваблює можливість поміряти силами, порівняти власний творчий потенціал із творчою спроможністю інших, а є такі, яких атмосфера змагання, конкуренції “вбиває”, гальмує творчі поривання.

Суттєву різницю можна також спостерігати при визначенні обсягу творчих завдань, у визначенні обсягу часу для їх здійснення. Деякі студенти, отримуючи завдання, що потребують великого обсягу часу для здійснення, заздалегідь планують свій час, рівномірно розподіляють його для виконання творчих завдань. Інші, навпаки, досягають вищих результатів, тоді, коли лишається обмаль часу для її виконання, тоді студенти активізуються, у них спостерігається приплив енергії.

Для забезпечення умови постійного спрямування студентів до творчості, до пошуку нового ми пропонуємо застосовувати прийом, який отримав назву “контекстна творчість”. Суть його полягає у спонуканні студента весь час, при виконанні будь-яких різновидів роботи в класі фортепіано, на кожному уроці пробувати свої сили у пошуку нового, намагатись застосовувати незвичні дії. Важливо, щоб у свідомості студентів закарбувалась думка і відчуття потреби пошуку і застосування неординарних способів роботи, потреби зробити по-своєму, відійти від штампів. Контекстна творчість студентів стимулюється питаннями або завданнями на уроці, які б активізували творче мислення студентів, наприклад: як швидше запам’ятати музичний твір, які прийоми застосовувати, крім багаторазового повторення?

Можливі відповіді: “Виокремити смислові фрагменти твору і запам’ятовувати по частинах”, “Подумки, внутрішнім слухом, осягнути те, що треба запам’ятати”, “Свідомо

розібрати (проаналізувати) музичну тканину – рух мелодії, особливості акомпанементу, характерні модуляції з тональності до тональності тощо”.

Важливо, щоб студент самостійно шукав відповіді на питання, тоді і рекомендації викладача він сприйматиме не відсторонено, або не як єдино слушну пораду. Самостійний пошук вводитиме майбутніх учителів музики в атмосферу евристичної діяльності.

Запропонований прийом було названо саме “контекстною творчістю” тому що творчі спроби аби спроби евристичної діяльності студентів мають супроводжувати всі види роботи з оволодіння грою на фортепіано, стати своєрідним забарвленням кожного з них, увійти до “контексту” опанування фортепіанного мистецтва. Якщо “контекстна творчість” стане невід’ємною часткою кожного уроку з викладачем чи самостійних занять, тоді можна сподіватись на досягнення, забезпечення умови постійного спрямування студентів до евристичної діяльності.

Література

1. **Боднарук І.М.** Педагогічні умови організації методичної підготовки майбутніх вчителів музики в процесі педагогічної практики: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук/ І.М. Боднарук – К., 2006. – 19с.

2. **Болгарський А.Г.** Деякі аспекти формування художньо – творчих вмінь у майбутнього вчителя музики /А.Г. Болгарський// Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: Зб. Наукових праць. – К.:УДПУ, 1997. – с.290 – 293.

3. **Душний А.** Активізація творчої діяльності майбутніх учителів музики /А. Душний// Педагогіка і психологія професійної діяльності. – 2005. -№5.- С.73-79.

4. **Сегеда Н.А.** Підготовка майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації: автореф дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Н.А. Сегеда – К., 2002. – 20с.

5. **Сопіна Я.В.** Формування естетичної культури студентів музично – педагогічних факультетів: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. / Я.В. Сопіна – Луганськ, 2003. -20с.

УДК 378.011.3-051:78.087.68

Г. М.Савчук

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕРТНИХ ПРОГРАМ ХОРОВОГО КОЛЕКТИВУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОЦЕСУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Формирование профессиональных качеств учителя – хормейстера тесно связано с творческой деятельностью в общеобразовательной школе и других средних специальных учебных заведений, поэтому актуальной является проблема совершенствования музыкально – педагогического образования путем внедрения в учебный процесс профессионального, грамотно подобранного репертуара для одной из ведущих дисциплин в системе обучения будущего учителя музыки – хорового класса и формирование концертных программ учебного хорового коллектива.

Ключевые слова: хоровой класс, репертуар, учебные программы, хоровые произведения, музыкальные жанры, концертная деятельность

Building professional quality of teachers - choirmaster closely linked to creative activities in secondary schools and other special schools, so urgent is the problem of improving the musical - teacher education by introducing in the educational process of professional, well-chosen repertoire for one of the top courses in the education system of the future teacher music - choral class and the formation of educational concerts choral group.

Keywords: choral class, repertoire, training programs, choral works, genres of music, concerts.